

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas Atzinums par tematu "IKP un ne tikai. Pilsoniskās sabiedrības līdzdalība papildu rādītāju izvēlē" (pašiniciatīvas atzinums)

(2012/C 181/04)

Ziņotājs: **PALMIERI kgs**

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja saskaņā ar Reglamenta 29. panta 2. punktu 2011. gada 20. janvārī nolēma izstrādāt pašiniciatīvas atzinumu par tematu

"IKP un ne tikai. Pilsoniskās sabiedrības līdzdalība papildu rādītāju izvēlē".

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Ekonomikas un monetārās savienības, ekonomiskās un sociālās kohēzijas specializētā nodaļa atzinumu pieņēma 2012. gada 7. martā.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 479. plenārajā sesijā, kas notika 2012. gada 28. un 29. martā (29. marta sēdē), ar 172 balsīm par, 5 balsīm pret un 12 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1 Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) uzsver 2012. gada 7. un 8. februārī rīkotās EESK konferences "Domāsim ilgtspējīgi, būsim atbildīgi! Eiropas pilsoniskā sabiedrība ceļā uz "Rio+20" konferenci" secinājumu 8. punktā teikto: "(...) atzinīgi vērtē, ka sākotnējā projektā ir atzīts, ka IKP rādītājs pilnībā neatspoguļo labklājības līmeni, un aicina iesaistīt pilsonisko sabiedrību, lai steidzami izstrādātu papildu rādītājus."

1.2 EESK atzīst, ka pēdējos gados pasaules un Eiropas līmenī ir gūti zināmi panākumi, izstrādājot rādītājus, kas papildinātu iekšzemes kopprodukta (IKP), un jo īpaši tādu rādītājus, kuri atspoguļo iedzīvotāju dzīves kvalitāti un sociālos apstākļus saistībā ar ekonomikas sistēmu ilgtspēju.

1.2.1 EESK joprojām uzskata, ka ļoti svarīgi ir turpināt darbu pie šā jautājuma, pielietojot pirmām kārtām vispusīgu pieeju, kas Eiropas Savienību (ES) izvirza priekšplānā, arī ņemot vērā tuvākajā nākotnē plānotos nozīmīgos starptautiskos pasākumus (Rio+20) un lai galvenokārt sekmētu progresu jaunajās ES stratēģijās stabilitātei un ekonomikas izaugsmei, kā arī attīstībai, sociālajai kohēzijai un vides ilgtspējai. Stratēģija "Eiropa 2020" būs pirmā programma, kas ļaus izvērtēt iekšzemes kopprodukta papildinošu rādītāju izstrādi.

1.3 EESK uzskata, ka sarežģīto ceļu uz jaunu labklājības un sabiedrības progresu definīciju, kas ietvertu vairāk nekā tikai ekonomikas izaugsmi, nedrīkst nonivelēt ES politikas pasākumi, kuri tiek īstenoti, lai pārvarētu ekonomikas un finanšu krīzes otrā vilņa ietekmi.

1.3.1 Lai panāktu ekonomikas atveseļošanu un pārvarētu krīzi kopumā, pamatparadigma jāmaina uz tādu, kas nosaka, ka attīstības pamats ir sabiedrības labklājība un progress. Vienīgi

tādējādi iespējams skaidrāk apjaust krīzes un tās nesen izraisītās recesijas cēloņus Eiropā, lai tos izvērtētu un lai izstrādātu vispiemērotākos politikas pasākumus gan īstermiņā, gan vidēji ilgā termiņā. Šajā ziņā ES politikas pasākumi ir īpaši interesants izaicinājums.

1.4 Tāpēc Komiteja atgādina, ka jāpārvar pretestība un pavājināšanas mēģinājumi attiecībā uz to, ka līdztekus tradicionālajiem, vairāk tūri ekonomiskajiem un finanšu rādītājiem ieviestu un institucionāli kontrolētu sociālās, ekonomikas un vides ilgtspējas rādītājus, jo pašreizējo krīzi ir iespējams ierobežot un pārvarēt, izvēloties pareizāku rīcību.

1.5 Ir būtiski palielinājusies plaša starp valstu un ES ekonomikas politiku, no vienas puses, un labklājības un sociālā progresu politiku, no otras puses. Tomēr, ņemot vērā, ka valstu statistikas iestādes tagad plaši izmanto IKP papildinošus rādītājus, šādas plaiss samazināšanas izredzes ir saistītas ar spēju lielo daudzumu pieejamās informācijas pārveidot par Eiropas iedzīvotāju zināšanām un apziņu.

1.5.1 Šajā ziņā vajadzētu rosināt diskusiju par to, ko progress īsti nozīmē. Šādā diskusijā būtu ne tikai jārod jauna attīstības koncepcija, bet tai būtu arī jānodrošina apspriest politiskās atbildības aspektus. Lai izstrādātu tādu jaunu pieeju, jākonstatē, kuri aspekti nosaka progresu, ko panāk,

i) sociālos un vides aspektus iekļaujot valstu pārskatos;

ii) pielietojot kompleksus rādītājus;

iii) izveidojot svarīgākos rādītājus.

1.6 Tāpēc EESK uzskata, ka statistikai tagad ir izšķirīga nozīme, lai aizpildītu zināšanu robu, kas izveidojies

- starp ekonomikas un sociālajiem procesiem, kuri izriet no politiskajiem lēmumiem, un panākumiem labklājības un sociālā progresā jomā;
- starp politiskajām iestādēm kā tādām un pilsoņu forumiem, sevišķi ņemot vērā informācijas un komunikācijas tehnoloģiju attīstību mūsdienās.

1.7 EESK pauž pārliecību, ka demokrātisku lēmumu pieņemšanas procesu pārskatāmības labad statistikas pārvaldībai jābūt neatkarīgai un tādai, kas pilda savu pamatuzdevumu — rādītājus un tiem izmantoto metodoloģiju attiecināt uz faktoriem, kuri izriet no jaunajām prasībām ekonomikas, sociālajā un vides jomā. Šajā ziņā liela nozīme būs Eurostat darbam saistībā ar valstu un reģionālo statistikas datu apkopošanu un saskaņošanu.

1.8 EESK arī uzskata, ka pilsoniskajai sabiedrībai kopā ar citiem sabiedrības un institucionālajiem dalībniekiem pēc konkrētu jomu un nozīmīgāko parādību (ekonomikas, sociālajā un vides jomā) iztirzāšanas būtu jānosaka darbības jomas, kurās var izmērīt sabiedrības progresu. Lai to var izdarīt, izmantot īpašus informācijas, konsultāciju un līdzdalības instrumentus.

1.8.1 EESK uzskata, ka publisku lēmumu leģitimitāti nevar pamatot un nodrošināt vienīgi ar oficiālām, no valsts izrietošām garantijām un noteikumiem — lai tie būtu institucionāli, tiesiski vai konstitucionāli —, tai obligāti jāpamatojas uz pilsoniskās sabiedrības ieguldījumu.

1.8.2 Pilsoniskās sabiedrības specifiskais ieguldījums attīstības un labklājības izredžu noteikšanā ir vajadzīgs ieguldījums politikā, lai ne tikai līdzdalības dimensiju apvienotu ar zināšanu dimensiju, bet arī tiektos sasniegt izvirzītos mērķus.

1.9 Trūkums ir tas, ka netiek izstrādāti īstenošanas un pārskatbildības instrumenti, taču tie ir vajadzīgi, lai politiskos lēmumus, it īpaši attiecībā uz ekonomikas un budžeta politiku, sasaistītu ar pašu rādītāju izpildi.

1.10 Ņemot vērā apspriešanās un līdzdalības jomā gūto pieredzi dažādās valstīs, EESK uzskata, ka “apspriešanās paradigma” (process, kurā notiek apmaiņa ar informāciju un viedokļiem attiecībā uz kopīgu lēmumu, ko pieņem debatēs, kurās notiek kolektīvo priekšrocību noteikšana un izklāstīšana), uz kuru pamatojoties būtu jāizstrādā labklājības un progresā rādītāji, būtu jābalsta uz šādiem principiem:

— veidot līdzvērtīgu dialogu starp institucionālajiem dalībniekiem un pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem;

— apspriešanās procesā iesaistīt visas aprindas, kuras interesē labklājības un sociālā progresā noteikšana un sasniegšana nākotnē;

— nerimtīgi domāt par vispārējo labumu, it sevišķi diskusijas rezultātu apkopošanas posmā.

1.11 EESK aicina arī turpmāk uzraudzīt pasākumus, kas valstu un ES līmenī paredzēti pilsoniskās sabiedrības iesaistīšanai IKP papildinošu rādītāju izstrādē.

1.12 EESK apstiprina, ka tā labprāt būtu organizētas pilsoniskās sabiedrības un ES iestāžu tikšanās vieta līdzdalības un apspriešanās procesā, kura mērķis ir noteikt un izstrādāt Eiropas Savienības progresā rādītājus.

2. Ievads

2.1 Ar šo atzinumu EESK vēlas sniegt savu ieguldījumu diskusijā par to, kā pilsonisko sabiedrību iesaistīt labklājības un sabiedrības progresā rādītāju izstrādē, ņemot vērā Apvienoto Nāciju Organizācijas konferenci (pasaules sammitu “Rio+20”), kas veltīta ilgtspējīgas attīstības jautājumam un kas 2012. gada 20.–22. jūnijā notiks Riodežaneiro⁽¹⁾, un Ceturto ESAO (Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas) pasaules forumu, kurš 2012. gada 16.–19. oktobrī notiks Ņūdeli (Indija) un kura temats būs “Statistika, zināšanas un politika labklājības mērīšanai un sabiedrības progresā sekmēšanai”.

2.2 EESK ir paredzējusi turpināt iepriekšējos divos atzinumos aizsāktos domas virzību un novērot to, kādi panākumi Eiropas līmenī ir sasniegti iekšzemes kopprodukta papildinošu rādītāju izstrādē. Mērķis ir izstrādāt rādītājus, kas atspoguļotu ekonomikas un sociālo attīstību, kura pilnā mērā ir saskaņā ar vides ilgtspēju⁽²⁾.

2.3 Atzinumā par tematu “Tālāk par IKP — ilgtspējīgas attīstības kritēriji”⁽³⁾ EESK iztirzāja IKP nepilnības, iespējamus uzlabojumus, papildinājumus un attiecīgi nepieciešamību izvirzīt jaunus kritērijus, ar kuriem varētu noteikt labklājības un ilgtspējas papildrādītājus (ekonomikas, sociālajā un vides jomā), lai panāktu “virzību uz līdzsvarotāku politiku”.

⁽¹⁾ <http://www.earthsummit2012.org/>

⁽²⁾ Skatīt EESK pašiniciatīvas atzinumu par tematu “Tālāk par IKP — ilgtspējīgas attīstības kritēriji” (OV C 100, 30.4.2009., 53. lpp.) un atzinumu par tematu “Komisijas paziņojums Padomei un Eiropas Parlamentam “IKP un ne tikai: progresā novērtējums mainīgā pasaulē”” (OV C 18, 19.1.2011., 64. lpp.).

⁽³⁾ OV C 100, 30.4.2009., 53. lpp.

2.4 Divus gadus vēlāk saistībā ar diskusijām un gatavošanās pasākumiem Eiropas līmenī EESK izstrādāja atzinumu par tematu "IKP un ne tikai: progresa novērtējums mainīgā pasaulē" ⁽⁴⁾, kurā Komiteja atzinīgi vērtēja Eiropas Komisijas paziņojumu par šo tematu ⁽⁵⁾ un uzsvēra, ka, izvēloties piemērotākos atsaucē parametrus un statistikas instrumentus, ar kuriem valstu pārskatos iekļautu konkrētus sociālos un vides kritērijus, ļoti svarīgs ir ilgtermiņa skatījums atkarībā no institucionālo politikas veidotāju stratēģiskajiem lēmumiem.

2.4.1 Minētajā atzinumā EESK uzsvēra, ka vairāk jāpievēršas rādītājiem, kas atspoguļo iedzīvotāju dzīves kvalitāti un sociālos apstākļus, un jāpielieto visaptveroša pieeja, kura šajā jautājumā Eiropas Savienību izvirza vadībā.

3. Sarežģītais ceļš no ekonomikas izaugsmes uz sabiedrības progresu

3.1 Vairāk nekā 50 gadus norit darbs pie tādu jaunu rādītāju izstrādes, kas būtu sintētiski, alternatīvi vai, precīzāk, papildinoši rādītāji tradicionālajam ekonomikas izaugsmes rādītājam — IKP. IKP ir mērinstrumenta, kas ir paredzēts sabiedrības konkrētās darbības segmentam, galvenokārt tirgus darbībai. Vienīgi saskaņā ar "kūtru" interpretāciju šis rādītājs varētu no ražošanas rādītāja pārtapt par sociālās labklājības rādītāju ⁽⁶⁾.

3.1.1 Laikā no 60. gadiem līdz 90. gadiem tika izstrādāti sociālo aspektu rādītāji, kas papildinātu vai būtu alternatīva IKP un varētu atklāt analizējamus jautājumus ne tikai tradicionāli dominējošajā ekonomikas jomā. To varētu dēvēt par sabiedrības progresa rādītāju sociālo fāzi.

3.1.2 80. gadu otrajā pusē Brundtland ziņojums (1987) pasaules uzmanību pievērša ilgtspējīgas attīstības jautājumam ⁽⁷⁾. Vēlāk ANO 1992. gada konferencē par vidi un attīstību (Rio pasaules sammits) uzmanība tika pievērsta vides jautājumam, un tā iezīmēja pāreju uz "pasaules mēroga fāzi", kad pētīja un izstrādāja rādītājus, kas varētu atspoguļot sabiedrības progresu ⁽⁸⁾.

⁽⁴⁾ OV C 18, 19.1.2011., 64. lpp.

⁽⁵⁾ COM(2009) 433 final.

⁽⁶⁾ Pat Simon Kuznets, kas ir atbildīgs par IKP plašu ieviešanu ASV, brīdināja, ka šā instrumenta nepareiza pielietošana varētu izraisīt ļaunprātīgu izmantošanu vai pārpratumus, un centās noteikt robežas tā pielietošanas jomai. Avots: Costanza, R., Hart, M., Posner, S., Talberth, J., "Beyond GDP: The Need for New Measures of Progress" ("Vairāk nekā IKP. Nepieciešamība pēc jauniem progresa rādītājiem"), Boston University, 2009.

⁽⁷⁾ Apvienoto Nāciju Organizācija, "Pasaules Vides un attīstības komisijas ziņojums", 1987.

⁽⁸⁾ Pētījumos galvenā uzmanība pievērsta četrām dažādām metodoloģijas pieejām: i) IKP korigējoši rādītāji, ii) alternatīvi rādītāji, iii) sintētiski (vai kompleksi) rādītāji un iv) rādītāju sistēma.

3.2 Taču pēdējā desmitgadē spēcīgāk ir pausta nepieciešamība noteikt sabiedrības sasniegto labklājības līmeni un vienlaikus nodrošināt tās ilgtspēju saimnieciskajā, sociālajā un ekoloģiskajā ziņā.

3.3 Liela nozīme pēdējos gados ir bijusi ESAO, kas 2003. gadā sāka pasaules mēroga projektu par sabiedrības attīstības novērtēšanu (*Global Project on measuring the progress of societies*) ⁽⁹⁾. Pasaules mēroga projekts ir bijis (un joprojām ir) konkrēts piemērs pasaules līmeņa diskusijai, kurā iesaistīta plaša sabiedrība un kura ir likusi apzināties vajadzību izmainīt sabiedrības progresa paradigmu un ar to saistīto vispārējo attīstības modeli.

3.3.1 Pateicoties minētajam pasaules mēroga projektam, ir izveidots sadarbības tīkls, kurā pārstāvēti privātā un publiskā sektora dalībnieki, kas ir ieinteresēti rīkot spraigas diskusijas par 1) pētījumiem un analizēm, kurās iztirzāti statistikas dati par sociālo labklājību, vides ilgtspēju un ekonomikas izaugsmi, un 2) informācijas un komunikācijas tehnoloģijas instrumentiem, kas statistikas datus no informācijas var pārvērst par zināšanām. ⁽¹⁰⁾

3.4 Eiropas Komisija 2009. gada 20. augustā publicēja nozīmīgu paziņojumu "IKP un ne tikai. Progresa novērtējums mainīgā pasaulē" ⁽¹¹⁾, kurā atzina vajadzību papildināt IKP ar vides un sociālajiem rādītājiem un izstrādāt programmu darbam līdz 2012. gadam.

3.5 Nepagāja pat mēnesis ⁽¹²⁾, kad tika publicēts "Saimnieciskās darbības un sociālā progresa noteikšanas komisijas ziņojums" (plaši pazīstams kā "Stiglitz-Sen-Fitoussi komisijas ziņojums") ⁽¹³⁾, kurā tika izvirzīti šādi konkrēti mērķi:

- a) noteikt, ciktāl IKP ir izmantojams kā ekonomikas veikuma un sociālā progresa rādītājs;
- b) izvērtēt, vai iespējams izmantot alternatīvus sociālā progresa mērīšanas instrumentus;
- c) veicināt diskusiju par statistikas informācijas pareizu izklāstīšanu.

⁽⁹⁾ Projektu uzsāka ESAO pirmajā pasaules forumā "Statistics, knowledge and policy" (Statistika, zināšanas un politika), kas notika 2004. gadā Palermo. Trīs gadus vēlāk (2007) Stambulā notika otrais forums "Measuring and fostering the progress of society" (Sabiedrības progresa noteikšana un sekmēšana), kurā Eiropas Komisijas, ESAO, ANO Attīstības programmas, Pasaules Bankas un Islāma konferences organizācijas pārstāvji parakstīja Stambulas deklarāciju. Trešais ESAO forums notika 2009. gadā Pusanā (Dienvidkorejā) par tematu "Charting progress, building vision, improving life" (Progresa novērošana, perspektīvu radīšana, dzīves kvalitātes uzlabošana).

⁽¹⁰⁾ Gadskārtējā forumā, kas notika 2011. gada 24. un 25. maijā, ESAO iepazīstināja ar savu dzīves kvalitātes uzlabošanas indeksu (*Better Life Index*) — rādītāju, kas ļauj noteikt bagātības, labklājības un dzīves kvalitātes līmeni, izmantojot vienpadsmit parametrus (mājoklis, ienākumi, darba vieta, sabiedriskā dzīve, izglītība, vide, pārvaldība, veselība, apmierinātība ar dzīvi, drošība, kā arī profesionālās un privātās dzīves saskaņošana). Avots: OECD, "How's Life? Measuring well-being" (Kā iet? Labklājības līmeņa noteikšana); OECD, "Better Life Initiative" (Dzīves kvalitātes uzlabošanas iniciatīva), 2011, <http://www.oecdbetterlifeindex.org/>.

⁽¹¹⁾ COM(2009) 433 final.

⁽¹²⁾ 2009. gada 14. septembrī.

⁽¹³⁾ <http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/en/index.htm>.

3.5.1 Šajā nolūkā ziņojumā bija sniegti 12 ieteikumi, kas ļautu izstrādāt mērīšanas instrumentus, kuri atklātu sociālo, materiālo un nemateriālo labklājību visā tās daudzveidībā⁽¹⁴⁾.

3.6 Diskusija par IKP un nepieciešamību pēc sociālās un vides labklājības papildrādītājiem lielāku ievēribu guva 2009. gada 25. septembrī Pitsburgā notikušajā G20 sammitā. Tā noslēguma deklarācijā uzsvērts: "Tā kā mēs apņemamies ieviest jaunu un ilgtspējīgu izaugsmes modeli, mums būtu jāmudina izstrādāt jaunas mērījumu metodes, kas labāk ņemtu vērā ekonomikas attīstības sociālos un vides aspektus."

3.7 Eiropas Komisija 2010. gada decembrī nāca klajā ar Piekto ziņojumu par ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju⁽¹⁵⁾. Tā viena sadaļa ir veltīta tematam "Labklājības uzlabošana un atstumtības mazināšana" (73.–117. lpp.), kas iekļauta nodaļā "Ekonomiskā, sociālā un teritoriālā situācija un tendences" un kurā uzskaitīta virkne labklājības rādītāju.

3.8 Lai gan jautājums par sabiedrības progresu atkal ir izvirzījies uzmanības centrā, tomēr šķiet, ka ES iestādēs joprojām ir spēcīga pretestība pret minēto sociālo un vides rādītāju ieviešanu.

3.8.1 Laikā no 2010. gada pavasara līdz rudenim Eiropas Komisija nāca klajā ar plānu, kā nostiprināt Eiropas ekonomikas pārvaldību, lai ES dalībvalstīs mazinātu fiskālo un makroekonomisko nelīdzsvarotību⁽¹⁶⁾. Sistēmas pamatā ir rādītāju kopsavilkums, kas ļauj brīdināt par šāda veida nelīdzsvarotību un attiecīgajās dalībvalstīs veikt piemērotus korigējošus pasākumus⁽¹⁷⁾. Dīemžēl diskusija par to, kuri rādītāji būtu jāpieņem, nav bijusi

pietiekami pārrēdzama. Komisija nav izvēlējusies nevienu pašu ekonomisko rādītāju, kas būtu noderīgi, lai izprastu arī finanšu, sociālās un ekoloģiskās nelīdzsvarotības iemeslus.

3.8.2 Šķiet, tāda pati izvēle izdarīta paktā "Euro plus" un nesen pieņemtajā fiskālajā paktā, ar ko cenšas ierobežot finanšu spekulācijas un saglabāt konkurētspēju eurozonā.

3.8.3 Kā iepriekš norādīts gan atzinumā par ES politikas pasākumu koordinēšanas uzlabošanu⁽¹⁸⁾, gan atzinumā par makroekonomisko nelīdzsvarotību⁽¹⁹⁾, EESK uzskata, ka tad, ja makroekonomisko nelīdzsvarotību izprot kā pastāvīgas atšķirības starp pieprasījumu un kopējo piedāvājumu (kas tautsaimniecības kopējā patēriņā un ietaupījumos var radīt pārpalikumu vai deficītu), būtu ieteicams iekļaut vismaz tādus sociālos rādītājus kā ienākumu un bagātības nevienlīdzības indekss, zemu ienākumu biežums, tā saukto nabadzīgu strādājošo skaits, algas un peļņas īpatsvars iekšzemes kopproduktā u.c.⁽²⁰⁾ Šie rādītāji vērs uzmanību uz to, vai ir makroekonomiskā nelīdzsvarotība, ko izraisījuši pārmērīgi ietaupījumi, kuri pieder cilvēkiem ar lieliem ienākumiem, un pārmērīgs parādu slogs, kas gulstas uz cilvēkiem ar vidējiem un maziem ienākumiem. Tas neapšaubāmi ir viens no cēloņiem pasaules ekonomikas un finanšu krīzei, kas sākās 2008. gadā⁽²¹⁾.

3.8.4 Citiem vārdiem, kopš iepriekš minētā Eiropas Komisijas paziņojuma⁽²²⁾ ir pagājuši gandrīz divi gadi, taču, lai gan Eiropas Komisija ir pievērsusies jauniem attīstības un sociālā progresā traktēšanas paņēmieniem un tai no jauna ir piešķirts pārvaldības, saskaņošanas un, vispirmām kārtām, dalībvalstu kontroles uzdevums, Komisija pati joprojām izmanto tradicionālos instrumentus, koncentrējās tikai uz dažām ekonomikas aspekta niansēm un neņem vērā lielu daļu sociālo un vides aspektu.

⁽¹⁴⁾ Parīzē 2011. gada 12. oktobrī notika konference "Two years after the Stiglitz-Sen-Fitoussi report" (Divi gadi pēc Stiglitz-Sen-Fitoussi ziņojuma). To rīkoja ESAO, Francijas Valsts statistikas un ekonomisko pētījumu institūts (INSEE) un Francijas Ekonomikas, finanšu un rūpniecības ministrija.

INSEE "Two years after the Stiglitz-Sen-Fitoussi report: What well-being and sustainability measures?" (Divi gadi pēc Stiglitz-Sen-Fitoussi ziņojuma. Kādi ir labklājības un ilgtspējas rādītāji?), INSEE ieguldījums, Parīze, 2011.

⁽¹⁵⁾ http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion5/index_lv.cfm.

⁽¹⁶⁾ "Ekonomikas politikas koordinēšanas uzlabošana stabilitātei, izaugsmei un nodarbinātībai — instrumenti labākai ES ekonomikas pārvaldībai" (COM(2010) 367 final).

"Pastiprināta ekonomikas politikas koordinēšana" (COM(2010) 250 final).

⁽¹⁷⁾ Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par izpildes pasākumiem pārmērīgas makroekonomiskās nelīdzsvarotības korigēšanai euro zonā (COM(2010) 525 final – 2010/0279 (COD)). Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par to, kā novērst un korigēt makroekonomisko nelīdzsvarotību (COM(2010) 527 final – 2010/0281 (COD)).

⁽¹⁸⁾ Atzinums par tematu "Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Centrālajai bankai, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Ekonomikas politikas koordinēšanas uzlabošana stabilitātei, izaugsmei un nodarbinātībai — instrumenti labākai ES ekonomikas pārvaldībai", OV C 107, 6.4.2011., 7. lpp.

⁽¹⁹⁾ Atzinums par tematu "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par izpildes pasākumiem pārmērīgas makroekonomiskās nelīdzsvarotības korigēšanai euro zonā" (COM(2010) 525 final – 2010/0279 (COD)) un par tematu "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par to, kā novērst un korigēt makroekonomisko nelīdzsvarotību" (COM(2010) 527 final – 2010/0281 (COD)), OV C 218, 23.7.2011., 53. lpp.

⁽²⁰⁾ Kā ierosināts arī Eiropas Parlamenta ziņojumā par priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par to, kā novērst un korigēt makroekonomisko nelīdzsvarotību (ziņotāja — Elisa Ferreira kdze (2010/0281 (COD)), 2010. gada 16. decembrī.

⁽²¹⁾ ILO un SVF, "The Challenges of Growth, Employment and Social Cohesion" (Izaugsmes, nodarbinātības un sociālās kohēzijas problemātika), diskusiju dokuments, kas iesniegts apspriešanai ILO un SVF kopīgajā konferencē, Oslo, 2010. gada 13. septembris, 67.–73. lpp.

⁽²²⁾ Komisijas paziņojums Padomei un Eiropas Parlamentam "IKP un ne tikai. Progresā novērtējums mainīgā pasaulē" (COM(2009) 433 final).

3.8.5 Ņemot vērā šo faktu, EESK, tāpat kā Eiropas Parlaments un Reģionu komiteja, uzskata, ka diskusijā par sociālā progresā ideju ir jāiesaista ne tikai noteiktas aprindas, bet noteikti arī visa sabiedrība.

3.9 Pārskatot visu valstu un starptautiskajā līmenī veikto darbu par IKP papildinošiem rādītājiem, rodas sajūta, ka, ja vien lielāka uzmanība būtu bijusi veltīta arī rādītājiem, kas attiecas uz ekonomikas, sociālo, vides, paaudžu un publisko un privāto finanšu ilgtspēju, tad pašreizējā krīze būtu savlaicīgi atpazīta un tādējādi noteikti labāk pārvarēta.

3.9.1 Labklājības un progresā noteikšana nav vienīgi tehniskas dabas jautājums. Labklājības jēdziens pats par sevi skar jautājumu par sabiedrības un to veidojošo indivīdu pamatvērtībām un priekšrocībām.

3.9.2 Viens no svarīgākajiem aspektiem, kas ir konstatēts pētījumos un diskusijās par krīzes cēloņiem un iespējām to noteikt, pamatojoties uz visaptverošākiem rādītājiem, ir tas, ka lielāka uzmanība jāpievērš kopējam pieprasījumam, nevis tikai piedāvājumam. Starptautiskā diskusijā par materiālo labklājību ir atklājies, ka būtu vairāk jāpievēršas ienākumiem un patēriņam, nevis ražošanai un ka jāņem vērā arī bagātības koncentrācijas rādītāji. Tajā arī tika atkārtoti norādīts uz preču kvalitātes ietekmi uz labklājību, un jo īpaši uzsvērtā dažāda veida nevienlīdzība un tās noteikšana, kā arī tas, ka absolūti nepieciešams ņemt vērā vairāk nekā tikai statistiskos vidējos skaitļus.

3.9.3 Nav ne mazāko šaubu, ka 2008.–2009. gada ekonomikas un finanšu krīzes ieilgšana līdz pašreizējam otrajam vilnim padara šo diskusiju tikai nozīmīgāku, jo īpaši attiecībā uz krīzes cēloņiem un to, kā pārdefinēt izaugsmi, attīstību un progresu, ko dažādas valstu sistēmas un sabiedrība kopumā vēlas panākt un atjaunot.

4. Jauna mēraukla — sabiedrības progress

4.1 Līdz ar izmaiņām sabiedrības etalonā, pēdējā laikā populārāks kļūst jautājums par nepieciešamību ieviest jaunus rādītājus, kas ietver vairāk nekā tikai ekonomiku un atspoguļo arī sociālos un ekoloģiskos aspektus. Lai nodrošinātu patiesu kopienas attīstību, kas būtu iekļaujoša un ilgtspējīga, vairs nepietiek ar ekonomikas izaugsmi vien, lai arī tā ikvienai valstij ir ļoti svarīgs faktors.

4.1.1 Ekonomikas izaugsmes jēdzienu papildina progresā jēdziens. Tas ir daudz plašāks un daudz kompleksāks jēdziens, kura daudzšķautņainība ietver gan daudzus mērķus, gan daudzu politikas virzienu un pasākumu plānošanu un līdz ar to iekļauj arī veselu klāstu rādītāju, ar kuriem novērot panākumus virzībā uz šiem mērķiem. Pats progresā jēdziens var tikt interpretēts dažādi un nozīmēt atšķirīgas lietas dažādās vietās, sabiedrībās, kultūrās un reliģijās.

4.2 Izmaiņas pamatparadigmā, proti, pāreja no ekonomikas izaugsmes uz progresu, nebūt nepadara jautājumu vienkāršāku, bet drīzāk to sarežģī. Tāpēc vairāk nekā jebkad ir jāsekmē diskusijas par progresā nozīmi, un to ietvaros ne tikai jāpārdefinē attīstības jēdziens, izvirzot jaunus mērķus un nosakot līdzekļus to sasniegšanai, bet arī jāpievēršas politiskās atbildības jēdzienam. Citiem vārdiem, diskusijā jādod iespēja sabiedrībai, ikvienai tās daļai, pievērsties tiem jautājumiem, ko tā uzskata par būtiskiem savai pastāvēšanai.

4.3 Šis pilnīgi jaunās pieejas vajadzībām jānosaka progresu virzošie faktori, lai varētu izstrādāt piemērotus rādītājus. Trīs dominējošās pieejas progresā noteikšanai ir šādas:

1) sociālo un vides aspektu iekļaušana valstu pārskatos;

2) kompleksu rādītāju izmantošana;

3) svarīgāko rādītāju izstrādāšana.

4.4 Jaunākajos un visaptverošākajos pētījumos par sabiedrības progresu norādīts, ka to virza pamatā divas sistēmas: cilvēku sistēma un ekosistēma⁽²³⁾. Šīs divas sistēmas ir cieši saista divas saiknes: vides resursu pārvaldība un ekosistēmas pakalpojumi⁽²⁴⁾.

4.4.1 Šajā kontekstā dominējošs faktors ir cilvēku labklājība (kā to izjūt gan atsevišķi indivīdi, gan sabiedrība kopumā), un tā ir sabiedrības progresā pamatmērķis. Tāpēc cilvēku labklājību sekmē trīs jomas: ekonomika, kultūra un pārvaldība (un katru no tām var savukārt uzskatīt par starpposma mērķiem). Ekosistēmu arī veido tā sauktais ekosistēmas stāvoklis (1. grafiks).

4.4.2 Šajā kontekstā sociālās labklājības jēdzienu var definēt kā cilvēku labklājības un ekosistēmas stāvokļa rezultātu, bet ar to saistīto sabiedrības progresu — kā cilvēku labklājības un ekosistēmas stāvokļa uzlabošanos. Taču tādām novērtējumiem jābūt pareizām un jāietver arī atšķirības cilvēku labklājības un

⁽²³⁾ Hall J., Giovannini E., Morrone A., Ranuzzi G., "A Framework to Measure the Progress of Societies" (Sabiedrības progresā noteikšana), Statistikas direktorāts, darba dokuments Nr. 34, ESAO, STD/DOC (2010)5, Parīze, 2010.

⁽²⁴⁾ Resursu pārvaldība ietver cilvēku sistēmas ietekmi uz ekosistēmu (dabas resursu noplicināšana un piesārņojums), savukārt ekosistēmas pakalpojumi atspoguļo saikni starp abām sistēmām abos virzienos (pārtika, ūdens, gaiss, dabas katastrofu sekas u.c.). Avots: Hall J., Giovannini E., Morrone A., Ranuzzi G., 2010.

ekosistēmas stāvokļa ziņā. Būtu jāņem vērā atšķirības starp dažādām sabiedrībām un dažādiem reģioniem, tajos pastāvošās atšķirības un atšķirības starp paaudzēm. Tādējādi iespējams definēt taisnīgu un ilgtspējīgu sabiedrības progresu.

4.5 Ar minētajām pārdomām ir saistītas debates par iekšzemes kopproduktu papildinošiem rādītājiem. Tas, ka šī diskusija ir atjaunota un tiek prasīts noteikt ne tikai ekonomikas izaugsmi, bet arī citus aspektus, ir izskaidrojams ar to, ka, pateicoties atjaunotai apziņai par šo aspektu nozīmīgumu, tie beidzot ir iekļauti politiskajā dienas kārtībā. To izvērtēšana ļauj tos izprast un tālāk pārvaldīt.

4.5.1 Šie aspekti ir politisku lēmumu izpaušme, tāpēc tie jānovēro, lai varētu pienācīgi informēt iedzīvotājus. Tas izskaidro faktu, kāpēc ļoti liela nozīme ir neatkarīgai, kvalitatīvai oficiālajai statistikai.

5. Informēšana, apspriešanās un līdzdalība progresa rādītāju izstrādē

5.1 Diskusija par iekšzemes kopproduktu papildinošu rādītāju izstrādi ir atsākusies galvenokārt tāpēc, ka pēdējā desmitgadē izveidojusies plaša starp

— oficiālo statistikas iestāžu (valsts un pārvalstiskā līmeņa iestāžu) pasākumiem, kas veikti, lai konstatētu dažas parādības;

— ekonomikas, sociālajā un vides jomā novērojamām tendencēm, kas ietekmē kopienas un ar kurām eiropiešiem jāsaskaras ikdienā.

Arī vispasaules krīzes graujošā ietekme uz ekonomiku un sociālo jomu ir veicinājušas šīs plaissas palielināšanos.

5.1.1 Citiem vārdiem, fakts, ka ir izveidojusies neatbilstība starp realitāti, kā to konstatē un atspoguļo oficiālie statistikas dati (izmantojot tradicionālos rādītājus, kuru vidū vissvarīgākais ir IKP), un realitāti, kā to izjūt sabiedrība, neizbēgami liek izvirzīt daudzus jautājumus par to, kāda loma 21. gadsimtā būtu jāuzņemas oficiālajai statistikai.

5.2 Turklāt tas notiek tieši tagad, kad, pateicoties informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) attīstībai, komunikācijā notiek īsta revolūcija un informācijas plūsmas kļūst daudz vieglāk pieejamas. Galvenais jautājums ir tas, cik lielā mērā šī

attīstība patiešām atspoguļojas sabiedrības apziņā, un šajā ziņā svarīga loma ir oficiālajiem statistikas datiem. Būtu jācenšas nodrošināt pāreju no informācijas uz zināšanām.

5.2.1 Lielāka informācijas pieejamība sekmē demokrātisku lēmumu pieņemšanas procesu pārskatāmību (piemēram, statistikas rādītāji palīdz izprast tādu svarīgu procesu dinamiku kā nodarbinātība, bezdarbs, inflācija u.c.). Taču informācijas plūsmas milzīgais apjoms var apgrūtināt lietotāju — lai tie būtu sabiedrības locekļi vai lēmumu pieņēmēji — uztveri (jo lielāka informācijas plūsma ne vienmēr palīdz veidot labāku izpratni).

5.3 Minētā dilemma ir likusi skaidri apzināties, ka statistikas jomā vajadzīga neatkarīga un kvalitatīva pārvaldība. Statistikai jāatgriežas pie sava pamatuzdevuma — rādītāji un tiem izmantotā metodoloģija jāattiecinā uz faktoriem, kuri izriet no jaunajām prasībām ekonomikas, sociālajā un vides jomā ⁽²⁵⁾.

5.3.1 EESK uzskata, ka šajā jautājumā noteikti būtu jāņem vērā Komisijas paziņojums "Uzticama kvalitātes pārvaldība Eiropas statistikā" ⁽²⁶⁾, jo tajā uzsvērts, ka mūsdienās statistikai ne tikai jāsniedz informācija par parādībām, bet arī jānodrošina to pārvaldība gan patlaban, gan nākotnē. Iedzīvotājiem jābūt iespējai veikt racionālu un demokrātisku izvēli, kuras pamatā pietiekami plaša informācija.

5.3.2 Tāpēc, lai noteiktu labklājības jomā notiekošās izmaiņas, kas saistītas ar pārvaldes iestāžu pasākumiem, liela nozīme būs Eurostat darbam saistībā ar valsts un reģionālā līmeņa statistikas datu apkopošanu un saskaņošanu 27 dalībvalstīs, jo īpaši jomās, kas skar dzīves kvalitāti, ilgtspēju, ienākumu un kapitāla sadalījumu.

5.3.3 Eurostat uzdevums būtu nodrošināt metodoloģisku palīdzību, t.i., šī iestāde piedāvātu institucionālajiem un sociālajiem dalībniekiem, kā arī ES iedzīvotājiem instrumentus, kas tiem sniedz pietiekamu informāciju, tostarp apspriešanās procesam vajadzīgo informāciju, un kas tiem ļauj efektīvi iesaistīties publiskās diskusijās ⁽²⁷⁾.

⁽²⁵⁾ Giovannini, E., "Statistics and Politics in a Knowledge Society" (Statistika un politika zināšanu sabiedrībā), ESAO, STD/DOC(2007)2, 2007. gada 29. maijā, lejupielādēts 28.01.2010. no tīmekļa vietnes <http://www.2007oecd.org/dataoecd/39/53/41330877.pdf>.

Giovannini, E., "Measuring Society's Progress: A key issue for policy making and democratic governance" (Sabiedrības progresa mērīšana — svarīgs politikas veidošanas un demokrātiskās pārvaldības jautājums), 2009. gads, lejupielādēts 28.01.2010. no tīmekļa vietnes <http://www.oecd.org/dataoecd/6/34/41684236.pdf>.

⁽²⁶⁾ COM(2011) 211 final.

⁽²⁷⁾ Ņemot vērā šos apsvērumus, Eiropas statistikas sistēmā ir izveidota Progresa, labklājības un ilgtspējīgas attīstības mērījumu atbalsta grupu (Sponsorship Group on Measuring Progress, Well-being and Sustainable Development), kuras uzdevums ir koordinēt attiecīgos pasākumus un īstenot Stiglitz-Sen-Fitoussi komisijas ieteikumus, pienācīgi ņemot vērā stratēģijas "Eiropa 2020" mērķus.

5.4 Šajā jaunajā kontekstā pilsoniskajai sabiedrībai kopā ar citiem sociālajiem un institucionālajiem dalībniekiem, rīkojot tematiskas apaļā galda sarunas un forumus, jāiztirzā konkrētas jomas un nozīmīgākās parādības (kas dominē ekonomikas, sociālajā un vides jomā), lai noteiktu darbības jomas, kurās var izmērīt sabiedrības progresu. Savukārt statistikas uzdevums ir sniegt tehnisku atbalstu, nodrošinot vajadzīgo metodoloģiju un norādot uz efektīviem parādību novērošanas rādītājiem.

5.5 Sabiedrības iesaistīšana ļauj radīt kolektīvas apziņas veidojumus, kas paver iespējas nostiprināt aktīvu pilsoniskumu un tādējādi sekmē jaunās demokrātijas attīstīšanu:

- pirmkārt, attīstīt "līdzdalības demokrātiju", kurā ir dzīvāka viedokļu apmaiņa un iespējas izvirzīt prioritātes, nemitīgi palielinot izpratni un ņemot vērā dažādus uzskatus par vispārējām interesēm⁽²⁸⁾;
- otrkārt, palielināt demokrātisku iesaisti izstrādes procesā (*preparatory democracy*), lai noskaidrotu, kuri kritēriji ir svarīgi labklājības kā kopēja sociālā progresa mērķa izvērtēšanā un kuri parametri ir vajadzīgi, lai varētu sagatavot tādus labklājības rādītājus un pārskatus par sabiedrības progresa tendencēm, kas ieinteresētajām aprindām ir saprotami un tādējādi var sekmēt viņu iesaisti centienos panākt vispārēju labklājību⁽²⁹⁾.

5.5.1 Šāda prakse palīdz attīstīt sociālā kapitāla jēdzienu⁽³⁰⁾, uz ko pamatojas ES mērķi, proti, uz zināšanām balstīta ekonomika un sociālā kohēzija, un tas nozīmē attīstīt spēju pilnveidot vispārējas labklājības jēdzienu, sekmējot pilsoniskās sabiedrības

un pārvaldes iestāžu savstarpējo uzticību, izpratni un sadarbību. Tas iespējams vienīgi ar aktīvu pilsonisko, politisko un sociālo līdzdalību, kas pārvaldes iestādēm būtu jāsekmē, rīkojot apspriešanās⁽³¹⁾.

5.5.2 Ievērojams skaits valstu nesen ir uzsākušas strukturētus apspriešanās procesus, kuros paredzēta pilsoniskās sabiedrības līdzdalība (Austrālija, Kanāda, Francija, Vācija, Īrija, Itālija, Luksemburga, Meksika, Nīderlande, Apvienotā Karaliste, Amerikas Savienotās Valstis un Šveice).

5.5.3 Pieredze konsekvēnti norāda uz būtiskām atšķirībām, kādā veidā un cik lielā apmērā procesos tiek iesaistīti pilsoniskās sabiedrības pārstāvji. Atšķirības ir lielākas debašu vai dialektiskās mijiedarbības posmā (publiskās debates, kā arī vērtību un prioritāšu izstrāde) nekā apspriešanās pirmajā fāzē.

5.5.4 Turpretī apspriešanās bieži izpaužas kā specifisku tīmekļa vietņu izmantošana, vairāku darba grupu izveide, kas kalpo, lai izpētītu konkrētas tematiskās jomas un apspriešanās plānus, kuros uzsvars likts uz sociālo kontaktu vietnēm, tīmekļa dienasgrāmatām un aptaujām (lielākoties tiešsaistē). Tomēr vēl neviena valsts nav izveidojusi ne formālu, ne saturisku saikni starp apspriešanās procesā izstrādātiem rādītājiem, no vienas puses, un ekonomikas un finanšu plānošanu, no otras puses.

5.5.5 EESK uzskata, ka pilsoniskās sabiedrības iesaistīšana labklājības vai progresa rādītāju noteikšanā var notikt, pateicoties sabiedrības aktīvai līdzdalībai gan politisko prioritāšu noteikšanas, gan novērošanai izvēlētas informācijas izraudzīšanas procesā.

Briselē, 2012. gada 29. martā

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Staffan NILSSON

⁽²⁸⁾ Plašākai informācijai par šo tematu skatīt EESK konferenci par līdzdalības demokrātiju "Līdzdalības demokrātija — līdzeklis cīņā ar uzticības krīzi Eiropā". Sk. arī "The Citizen's Handbook" (Pilsoņu rokasgrāmata) (<http://www.vcn.bc.ca/citizens-handbook>) un "European Citizens' Initiative" (Eiropas pilsoņu iniciatīva) (<http://www.citizens-initiative.eu>), kas ir kampaņa Eiropas Savienības pilsoņu tiesību popularizēšanai.

⁽²⁹⁾ Līdzdalības demokrātijas attīstības analizē parasti noskaidro lejupējus un augšupējus procesus. Tas, ka abos gadījumos ir norādīts uz dažādu organizācijas vai lēmumu pieņemšanas līmeņu mijiedarbību (kas nav izplatīta tiešā demokrātijā), apliecina, ka līdzdalības demokrātijai piemīt dialoga un procesuāls raksturs, un tāpēc tā ir vispiemērotākā konfliktu risināšanai. Šajā sakarā runa ir par divu procesu tuvināšanas centieniem.

⁽³⁰⁾ ESAO, "The well-being of nations: the role of human and social capital" (Tautu labklājība. Cilvēkkapitāla un sociālā kapitāla nozīme), Parīze, 2001.

⁽³¹⁾ ESAO, "Citizens as partners: Information, consultation and public participation in policy-making" (Sabiedrība kā sadarbības partneris. Informēšana, apspriešanās un sabiedrības līdzdalība politikas veidošanā), PUMA (Public Management Service), Parīze, 2001.